

Ambil langkah pencegahan elak mudarat

Vaksin yang dijangka diperoleh suku pertama tahun depan memberikan sinar untuk Malaysia 'sembuh' daripada terus dibelenggu pandemik COVID-19. **Wartawan BH, Suzalina Halid dan Luqman Arif Abdul Karim** mendapatkan pandangan Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Hal Ehwal Agama), Datuk Seri Dr Zulkifli Mohamad Al Bakri, yang mengulas status halal vaksin COVID-19, manakala pakar epidemiologi Universiti Putra Malaysia (UPM), Prof Madya Dr Malina Osman mengupas keupayaan penawar wabak ini menamatkan krisis kesihatan yang melanda sejak setahun lalu.

Datuk Seri Dr Zulkifli Mohamad Al Bakri

S: Apa pendirian agama terhadap vaksin, kerana ada dalam kalangan umat Islam sendiri menolak terus penggunaannya?

J: Kita sudah banyak kali membincangkan mengenai isu vaksin ini termasuk melalui Jawatankuasa Muzakarah Khas Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Agama Islam Malaysia (MKI) dan kita katakan vaksin ini salah satu sifat yang sesuai dengan kaedah masyhur (al-wiqayah khairum mi-

nal 'ilaj) iaitu mencegah jauh lebih baik daripada merawat. Ia sudah terbukti berdasarkan hipotesis dan juga bukti saintifik daripada kesan vaksin itu yang mana banyak menyelesaikan penyakit seperti demam campak dan beberapa penyakit dahulunya, terutama dalam kalangan kanak-kanak.

Syariat Islam amat menitikberatkan langkah pencegahan, terutamanya dalam hal perubatan. Ada beberapa dalil daripada al-Quran yang berkaitan langkah pencegahan. Antaranya ialah firman Allah Taala yang bermaksud,

Soal Jawab

"Janganlah kamu melemparkan diri kamu ke lembah kebinasaan" (al-Baqarah: 195)

Vaksin ini satu daripada alternatif amat baik yang diperakukan kebanyakan pakar dunia, Pertubuhan Kesihatan Sedunia (WHO), Kementerian Kesihatan (KKM), badan berautoriti secara keseluru-

hannya dan lain-lain. Bagi mereka yang memerlukan, mengambil vaksin adalah jauh lebih baik daripada menentang yang akhirnya membawa lebih banyak kemudahan dalam kalangan masyarakat.

Masyarakat awam perlu elak daripada sifat sangkaan buruk. Rasulullah SAW sudah berpesan, 'Jauhilah prasangka buruk, kerana prasangka buruk adalah ucapan yang paling dusta' (Riwayat al-Bukhari, no. 5604)

Kita tak nak sikap yang baik pada tanggapan kita, sebenarnya adalah sebaliknya di sisi Allah.

Para Mufti kita ikhlas berbincang dan berbahas demi umat.

S: Dalam aspek perubatan dan rawatan kesihatan, bagaimana jalinan kerjasama di antara Jawatankuasa Muzakarah Khas Majlis Kebangsaan Hal Ehwal Uagama Islam Malaysia (MKI) dengan Kementerian Kesihatan (KKM)?

J: Kerjasama sudah berlangsung sejak awal lagi, kita menggunakan satu kaedah bahawa kita akan kembali kepada ahli ikhtisas atau pakar bidang itu apabila membabitkan masalah kesihatan.

Vaksin tingkat antibodi hindar jangkitan virus maut

Prof Madya Dr Malina Osman

S: Pandangan mengenai golongan anti vaksin yang muncul dengan pelbagai teori dan andaian sebagai justifikasi mereka?

J: Mereka perlu jujur terhadap ilmu dan juga masyarakat. Justifikasi yang dilakukan bukan atas kapasiti mereka sebagai pakar dalam bidang berkaitan. Mereka sepatutnya menarik diri daripada membuat kenyataan kontroversi dan mengelirukan masyarakat.

Ia bukan sekadar merencatkan imuniti kelompok, tetapi berpotensi membahayakan diri dan mereka sendiri, individu yang secara klinikal tidak dapat menerima vaksin berikutan masalah imuniti dan mengelirukan masyarakat dengan kefahaman tidak tepat.

S: Mungkin perkara ini sudah banyak kali dijawab, tetapi boleh jelaskan sekali lagi kepentingan vaksin kepada manusia?

J: Vaksin ialah bahan yang merangsang pengeluaran antibodi, seterusnya membolehkan seseorang terlindung daripada penya-

kit berbahaya yang boleh membawa maut.

S: Pendapat yang menolak penggunaan vaksin kerana megarui halal haram vaksin, khususnya sumber atau bahan yang digunakan bagi menghasilkannya?

J: Saya mengambil pandangan agamawan yang menjelaskan unsur bahan digunakan dalam membuat vaksin berubah daripada sifat semula jadi yang asal. Produk yang digunakan melalui proses penghasilan yang ketat dan melalui syarat ketat untuk membolehkannya selamat serta tidak tercemar. Dari segi kaedah penyelidikan pula, ia mengambil kira prosedur saintifik dan sandaran ilmu yang terbukti kesahihannya menurut disiplin sains perubatan.

Keraguan yang ditimbulkan sebenarnya ialah percubaan menimbulkan perasaan was-was yang tidak berasas. Jika kita melihat contoh seperti satu kawasan yang dicemari najis haiwan yang kemudiannya ditanam dengan pokok buah-buahan. Tidak pernah ditimbulkan sebarang keraguan sama ada buah yang dihasilkan dari-

pada pohon itu halal atau tidak. Bagaimanapun, pemikiran keterlaluan itu agak ketara dalam isu berkaitan perubatan.

S: Boleh ulas mengenai vaksin COVID-19, pentingnya bagi Malaysia memeterai perjanjian untuk mendapat jaminan akses kepada bekalan vaksin berkenaan?

J: Ia membolehkan bekalan vaksin yang mencukupi dan memenuhi keperluan untuk melindungi, terutama mereka yang berada di barisan hadapan serta kumpulan berisiko yang terdedah kepada komplikasi serius. Dalam masa yang sama, kita berharap imuniti kelompok dapat dicapai dalam tempoh lebih cepat agar situasi dapat dipulihkan sepenuhnya dan keadaan asal kembali seperti biasa.

Pada pendapat saya, strategi yang Malaysia cuba memperoleh vaksin lebih daripada satu sumber ialah demi memastikan bekalan vaksin dapat memenuhi keperluan. Seperti mana pembelian produk lain, beberapa isu seperti kekurangan bekalan, masalah perubahan harga serta keadaan semasa berupaya menyebabkan jangka-

an perkhidmatan vaksinasi tergendala. Pendekatan ini lebih kepada sistem sokongan seandainya terdapat isu dengan sesebuah pengeluaran vaksin. Tidak timbul isu perbezaan keberkesanan kerana jika secara klinikal, ia terbukti berkesan dan selamat, justeru sepatutnya tidak menimbulkan isu.

Seperkara lagi, disebabkan vaksin yang dihasilkan dalam tempoh minimum, kemungkinan terdapat kesan atau tindak balas yang belum pernah direkodkan sebelum ini. Sekiranya ia berlaku bagi sesuatu jenis vaksin, proses pemberian vaksin tidak terjejas dengan adanya *back-up* (sokongan) bekalan daripada pengeluaran lain.

S: Adakah vaksin COVID-19 nanti juga boleh berperanan sebagai ubat, iaitu bagi merawat mereka yang dijangkiti atau ia sekadar dos imunisasi sebagai perlindungan kepada mereka yang belum dijangkiti?

J: Vaksin ialah bahan untuk menghasilkan antibodi. Dengan antibodi ini, ia berupaya melindungi diri daripada mendapat jangkitan. Bagaimanapun, bagi individu yang tidak mempunyai antibodi sama ada secara semula jadi atau tidak mengambil vaksin, terpulang kepada kemampuan sistem imuniti mereka. Jika sistem imuniti gagal bertindak, sehingga menyebabkan mereka sakit, rawatan menggunakan ubat diperlukan. Dengan kata lain, vaksin dan ubat untuk me-

rawat ialah dua senario berbeza.

S: Jika sudah ada vaksin nanti, maknanya tidak perlu lagi kita patuhi prosedur operasi standard (SOP) seperti penjarakan fizikal, pakai pelitup muka, basuh tangan dan lain-lain?

J: Sekiranya terbukti berkesan dan selamat, perlindungan daripada antibodi yang dihasilkan membolehkan jangkitan COVID-19 dielakkan. Ini bermakna, kita tidak lagi perlu melakukan langkah pencegahan seperti yang dilaksanakan pada masa ini.

S: Wujudkah keperluan untuk Malaysia membeli vaksin khusus bagi menangani penularan COVID-19 yang berpunca daripada mutasi lain, seperti D614G?

J: Dari segi teknikal, antibodi

Kita akan rujuk masalah kesihatan kepada pakar kesihatan. Jika membabitkan masalah kimia kita akan rujuk kepada pakar kimia. Apabila membabitkan masalah penyembelihan, kita akan merujuk kepada pakar dalam bidang itu. Maka itulah cara yang kita lakukan dengan tidak mengesampingkan pakar. Bahkan itu yang dilakukan oleh MKI dan Majlis Fatwa Negeri iaitu mendapatkan maklumat sebanyak mungkin selepas itu baru dibincangkan. Kaedah fiqh menyebut *Al-hukmu ala syai'in far'un 'an tashawurihi*. Maksudnya, hukum bagi sesuatu adalah cabang dari gambaran yang menyeluruh. Kita dapatkan dulu gambaran satu persatu, barulah kita memberi hukum jadi tidak sewajarnya. Ibn Hamdan dalam *Sifatul Fatwa wal Mufti wal Mustafti* ada menghuraikan hal ini dengan panjang lebar. Justeru tidak timbul dakwaan bahawa para Mufti kita membuat sesuatu itu tanpa merujuk pakar. Di mana-mana tempat seluruh dunia pun, beginilah para mufti dan ulama mengeluarkan hukum iaitu merujuk terlebih dahulu kepada pakar bagi satu-satu masalah.

S: Berkaitan vaksin COVID-19, apa pertimbangan dan penilaian digunakan Jawatankuasa Muzakarah Khas Majlis Kebangsaan Hal Ehwal Agama Islam Malaysia (MKI) dalam membuat keputusan.
J: Terlalu banyak pertimbangan yang kita kemukakan. Antaranya

adalah fiqh tawassu' iaitu mengandaikan bagaimana kerosakan atau kemudaratan berlaku di masa hadapan dengan dapatan data. Kita sedia maklum Pertubuhan Kesihatan Sedunia (WHO) menunjukkan angka yang luar biasa di mana Malaysia lebih 60,000 kes yang sudah berlaku. Di dunia pula, lebih 100,000 kes di sesetengah negara. Ini terlalu banyak. Kematian lebih daripada dua hingga tiga juta dan boleh jadi lebih dari itu di masa depan. Saya nampak angka 58 juta mangsa COVID-19 boleh jadi 60 juta pada peringkat dunia jika mengikut trend semasa. Meneliti data mengenai musibah ini menyebabkan timbullah fatwa yang mungkin berubah dari semasa ke semasa. Kematian juga mengerutkan sebab itu kita teliti masalah ini. Ini amat penting untuk kita jaga khalayak kerana ia termasuk dalam kaedah *maqasid hifzunnafs* atau memelihara jiwa. Dengan asas pertimbangan seperti ini, makanya kalau kita lihat Jawatankuasa Muzakarah Khas MKI turut merujuk saintis dan pakar KKM bagi mendapatkan penjelasan tuntas.

Para Mufti kita berpegang kepada kaedah *fiqh al-dhararu yuzal* (kemudaratan itu perlu dihilangkan). Dalam konteks ini, langkah berhati-hati diambil bagi mengelakkan sebarang bentuk mudarat kepada rakyat amnya.

Pemerintah berhak membuat keputusan berpandukan kepada kemaslahatan rakyat dengan ber-

landaskan kepada syariat Islam. Ini bertepatan dengan kaedah *ta-sarruf al-iman 'ala al-ra'yyati manutun bil maslahah* (polisi yang ditetapkan oleh pemerintah kepada masyarakat adalah terkait kepada masalah).

S: Bagaimana mahu memastikan vaksin itu mematuhi dan menepati syarak? Perlukah badan penguasa agama menyasihat sumber-sumber yang digunakan, keadaan di dalam makmal, prosedur ujian klinikal dan proses penghasilan vaksin.
J: Vaksin tidak semuanya bersumberkan bahan yang haram. Ini kita perlu jelas. Kita tidak bo-

Vaksin ini satu alternatif amat baik yang diperakukan kebanyakan pakar dunia, Pertubuhan Kesihatan Sedunia (WHO), Kementerian Kesihatan (KKM), badan berautoriti secara keseluruhannya dan lain-lain.

Zulkifli Mohamad Al Bakri,
Menteri di Jabatan Perdana Menteri (Hal Ehwal Agama)

leh buat andaian dan sangkaan hanya dengan membuat 'kajian' di Google. Dalam masa yang sama, kita perlu faham apabila berlaku kemudaratan membabitkan nyawa, banyak kaedah fiqh yang bersumberkan al-Quran dan al-Hadith yang membolehkan pengambilan vaksin daripada sumber yang tidak halal sekiranya tidak ada alternatif lain, menurut perkiraan pakar. Ketentuan mudarat ini bukan daripada apa yang kita lihat di sekeliling. Ketentuannya adalah diputuskan pihak yang pakar setelah melihat pelbagai sudut.

Di pihak saya, Bahagian Pengurusan Halal JAKIM sedia bekerjasama dengan mana-mana pihak berkepentingan ke arah memastikan hal tersebut diuruskan dengan baik. Malaysia Halal Analysis Centre (MyHAC) di bawah JAKIM akan berperanan dengan lebih besar pada zaman saya, termasuk meneroka isu seperti ini, insya-Allah.

Kerajaan sentiasa positif untuk usaha penghasilan vaksin halal. Ia sudah dimulakan sejak sekian sekian lamanya.

S: Dari segi agama, bagaimana untuk umat Islam melihat penggunaan vaksin yang juga antara ikhtiar atau usaha untuk mencegah dan mengubati penyakit. Boleh Datuk Seri perelaskan lebih lanjut?

J: Kami di Jabatan Perdana Menteri (Hal Ehwal Agama) akan menerbitkan *Majalah Al Bayan*

pada bulan ini dengan tema vaksinasi. Insya-Allah isu ini akan disentuh sebaiknya.

Para Mufti juga boleh mewar-warkan penjelasan hukum bagi mengelakkan masyarakat terkeliru dalam hal ini.

S: Sebelum ini, media melaporkan Naib Presiden dan ulama Islam kanan Indonesia, Ma'ruf Amin, berkata vaksin COVID-19 tidak perlu berstatus halal. Pendapatnya, jika vaksin itu halal, maka ia baik, tiada masalah, namun jika ia tidak halal, ia juga bukan masalah. Apa pandangan Datuk Seri?

J: Itu sebahagian daripada pendapat yang ada kerana mereka lebih mengetahui mengenai keadaan tempat masing-masing dan kita pun meraikan pandangan tokoh-tokoh tempatan. Pepatah Arab ada menyebut, "Penduduk di suatu tempat seperti Makkah, lebih tahu mengenai lereng-lerengnya atau pun mengenai kawasanya." Maksud saya, bila ulama beri pandangan boleh jadi mereka melihat dari sudut yang orang awam tidak tahu. Akses mereka kepada realiti semasa lebih tepat kerana mereka menetapkan hukum. Mereka lebih faham dan arif tentang kondisi setempat.

Apa yang lebih penting, masyarakat awam meletakkan sepenuh kepercayaan kepada para Mufti kita dalam memutuskan pandangan yang terbaik.

yang dihasilkan oleh vaksin berkenaan merangkumi pola jangkitan virus COVID-19 secara keseluruhannya. Tidak perlu vaksin khusus berdasarkan *strain* yang tertentu.

Teknologi penghasilan vaksin yang terkini membolehkan vaksin itu bukan sahaja menghasilkan antibodi terhadap jangkitan, tetapi juga kepada keseluruhan sistem imuniti untuk bertindak balas untuk tujuan pertahanan tubuh. Sistem imuniti kita agak kompleks serta terdapat sel memori yang berupaya mengingat antigen tertentu yang pernah menjangkiti, keupayaan sel perantara imuniti dan penghasilan bahan yang melemahkan patogen.

S: Dilaporkan bahawa kanak-kanak tidak akan diberikan vaksin pada fasa pertama, tahun depan. Adakah golongan ini berisiko untuk terdedah kepada wabak COVID-19?
J: Kajian epidemiologi membuktikan golongan kanak-kanak mempunyai perlindungan semula jadi daripada mendapat bentuk jangkitan atau komplikasi yang teruk. Pada masa ini, golongan ini dianggap sebagai kumpulan yang berisiko rendah.

Situasi ini biasanya dinilai di peringkat klinikal untuk tujuan mengenal pasti kanak-kanak yang mempunyai masalah imuniti dan memerlukan mereka dikecualikan daripada mendapat suntikan.

Situasi sama yang berlaku dengan vaksin lain, golongan ini terlindung disebabkan imuniti kelompok. Maksudnya, disebabkan populasi ramai yang terlindung, risiko jangkitan rendah sehingga pada suatu tahap, mereka yang tidak mendapat vaksin juga terlindung daripada jangkitan.

S: Berapa banyak dos vaksin yang perlu diambil? Adakah ia mengikut peringkat umur? Dan benarkah sesetengah kelompok masyarakat yang mempunyai masalah kesihatan seperti penyakit tidak berjangkit (NCD) tidak dapat mengambil vaksin?
J: Berdasarkan dokumentasi laporan, sekurang-kurangnya dua

dos vaksin diperlukan setiap orang untuk membolehkan sistem imuniti menghasilkan jumlah antibodi yang diperlukan untuk melindungi seseorang daripada jangkitan.

Sebahagian individu yang mempunyai masalah sistem imuniti yang tidak cekap seperti mereka yang sejak lahir mempunyai gangguan sistem humoral (penghasilan antibodi) atau gangguan penghasilan sel pengantara imuniti, pemberian vaksin berkemungkinan menyebabkan keadaan klinikal mereka bertambah buruk. Untuk mereka yang dikenal pasti mempunyai masalah seperti ini, imuniti kelompok memainkan peranan untuk mengelakkan mereka daripada dijangkiti.

S: Adakah dua dos vaksin ini perlu diambil mengikut sela waktu tertentu dan mengapa sedemikian?

J: Ya, benar. Ini membolehkan sistem imuniti menghasilkan jumlah antibodi yang mencukupi dan pada paras yang diperlukan bagi melindungi tubuh seseorang. Pemberian satu dos sahaja tidak mencukupi kerana selepas satu ketika, paras antibodi yang terhasil daripada dos suntikan pertama akan berkurangan. Suntikan kedua diperlukan untuk merangsang semula penghasilan antibodi dan memastikan parasnya kekal pada tahap yang diperlukan.

Saya tidak dapat berikan jadual terperinci kerana ia bergantung

pada jenis vaksin. Kebanyakan yang sedang diuji melaporkan selaput dalam tempoh 14 hari ke 28 hari. Bagaimanapun, dalam amalan biasa di peringkat klinikal, suntikan dua dos dibuat dalam sela masa sebulan.

S: Seberapa pantas imuniti kelompok berupaya dicapai selepas 70 peratus daripada penduduk di Malaysia (22.82 juta) diberikan vaksin?

J: Bergantung kepada perolehan bekalan vaksin, sistem untuk memastikan mereka yang perlu diberikan vaksin dapat diliputi dalam julat masa yang disasarkan dan kesan yang ditunjukkan dalam individu berkenaan. Seandainya semua faktor berkenaan dapat dikendalikan dengan baik, diharapkan liputan vaksin dapat dilakukan dalam tempoh tiga hingga enam bulan dan secara beransur-ansur liputan imuniti kelompok dapat dicapai dalam tempoh berkenaan.

S: Bagaimana dengan pekerja asing, pendatang tanpa izin (PATI) yang mungkin tidak diberikan akses kepada vaksin? Adakah golongan ini akan menjadi punca penularan baharu dan merencatkan usaha mencapai imuniti kelompok?

J: Saya difahamkan pihak perubatan swasta juga dibenarkan untuk mendapat bekalan vaksin meskipun pada peringkat permulaan ini keperluan diutamakan di

sektor kerajaan yang sedang mengendalikan wabak. Melalui kemudahan yang bakal disediakan oleh pihak swasta, liputan untuk pekerja asing juga dapat dilakukan menerusi kerjasama pertubuhan bukan kerajaan (NGO) dan individu yang selama ini membantu kebajikan pekerja asing.

Persepsi terhadap pekerja asing perlu difokuskan kepada amalan positif yang dapat membantu mereka mengelakkan diri daripada dijangkiti. Disebabkan mereka juga sebahagian daripada masyarakat, kita juga bertanggungjawab untuk membantu mereka untuk melaksanakan langkah-langkah pencegahan seperti yang disyorkan termasuk juga akses terhadap vaksin. Perlu juga kita tanamkan kesedaran untuk mereka menganggap negara kita ini seperti juga kampung halaman mereka.

Melalui tindakan optimis sedemikian, dengan secara tidak langsung kita berupaya menangani sebarang perkembangan negatif dalam sasaran kita untuk mencapai imuniti kelompok.

Isu PATI di luar skop kesihatan awam untuk dibincangkan. Ia tanggungjawab agensi yang mengawal pintu keluar masuk negara. Sewajarnya tindakan lebih ketat dan serius perlu dilaksanakan dalam memantau mereka yang terabit, bukan sahaja PATI, tetapi juga mereka yang terabit dalam sindiket perdagangan manusia serta melakukan jenayah melanggar undang-undang negara.

Prof Madya Dr Malina Osman

